

Intervenciniai pirkimai – ES žemės ūkio produktų rinkos reguliavimo priemonė

Daugelį metų nesikeitė pagrindinis Bendrosios žemės ūkio politikos mechanizmas – garantuoti žemės ūkio produkcijos supirkimo kainas. Visas kainų palaikymo mechanizmas rėmėsi tiksline kaina, t. y. teorine kaina, kuri turėtų garantuoti pakankamas ūkininko pajamas. Tikslinę kainą daugumai žemės ūkio produktų nustato Europos Komisija. Pagal ją apskaičiuojama ir intervencinė kaina, kurią už dalį perteklinės produkcijos žemdirbiams sumoka ES valstybėse narėse įsteigtos intervencinės agentūros tuo atveju, jei ES vidaus rinkoje konkretaus žemės ūkio produkto kaina nukrenta žemiau tam tikro nustatyto lygio. Valstybė nustačiusi, kokiomis minimaliomis kainomis supirkinės produkciją, supirkimo kainas palaiko ir psichologiškai.

Šiandien diskusijos dėl tolesnio ES žemės ūkio modelio ateities peraugo į konkrečius darbus: vyksta ES žemės ūkio politikos teisyno, parengiamieji administravimo supaprastinimo darbai, reformuojami įvairūs sektoriai. Sektorių reformos leidžia atsisakyti brangių ir neefektyvių rinkos reguliavimo ir paramos priemonių, taupo biudžeto išlaidas. Neabejojama, kad po 2013 m. žemės ūkio laukia dideli pokyčiai. Konkrečių nuostatų kol kas dar nėra žinoma, tačiau pasigirsta nuomonių, jog turi būti mažinama žemės ūkiui skirta ES biudžeto dalis.

Intervenciniai žemės ūkio ir maisto produktų pirkimai Lietuvoje

Viešuosius pirkimus šalyse narėse vykdo intervencinės agentūros, kurių veikla finansuojama iš Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo Garantijų skyriaus. Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų rinkos reguliavimo ir eksporto skatinimo priemonės administruoja 1998 metais įsteigta valstybės įmonė Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų rinkos reguliavimo agentūra (toliau – Rinkos reguliavimo agentūra).

Rinkos reguliavimo agentūra yra atsakinga už grūdų, sviesto, nugriebto pieno miltelių, jautienos, kiaulienos, cukraus intervencinį pirkimą, sūrių, sviesto, nugriebto pieno miltelių, jautienos, kiaulienos, avienos, ožkienos, žuvininkystės produktų privatų saugojimą, taip pat paramą už konditerijos gaminių, ledų ir kitų maisto produktų gamyboje naudojamą grietinėlę, sviestą, koncentruotą sviestą, paramą už kazeino ir kazeinatų gamybą iš nugriebto pieno, paramą už pašarams skirtą naudoti nugriebtą pieną ir nugriebto pieno miltelius, paramą už intervencinio sviesto pardavimą sumažintomis kainomis koncentruoto sviesto pavidalu, paramą už koncentruoto sviesto pardavimą tiesioginiam vartotojui Europos Sąjungoje, paramą už pelno nesiekiančių institucijų ir organizacijų perkamą sviestą, paramą už cukraus naudojimą chemijos pramonėje, paramą už cukraus panaudojimą pašarams gaminti, paramą perdirbtų vaisių ir daržovių gamybai, paramą už nepateiktus į rinką šviežius vaisius ir daržoves, paramą už krakmolo perdirbimą į tam tikrus produktus, paramą už žuvininkystės produktų pašalinimą iš rinkos, paramą už žuvininkystės produktų perkėlimą, paramą už savarankišką žuvininkystės produktų pašalinimą iš rinkos ir perkėlimą, paramą už pieno ir pieno produktų suvartojimą švietimo ir mokslo įstaigose, paramą Europos Sąjungos žemės ūkio produktų suvartojimo skatinimui trečiosiose šalyse, paramą už žemės ūkio produktams skirtus informavimo ir skatinimo veiksmus vidaus rinkoje, maisto iš intervencinių atsargų tiekimo labiausiai nepasiturintiems asmenims skirstyti programas.

Grūdų intervencinis pirkimas

Grūdų intervencinis pirkimas suteikia galimybę grūdus auginantiems ūkininkams parduoti juos esant nepalankiai situacijai rinkoje. Nerealizuotus ES ūkininkų grūdus intervencinės agentūros superka nustatyta intervencine kaina, kuri mažesnė už rinkos kainą ir yra vienoda visiems superkamiems grūdams. Vykdamas intervencinį supirkimą, palaikomos grūdų augintojų pajamos. Europos Sąjunga yra įsipareigojusi supirkti visus intervencijai pasiūlytus grūdus per tam tikrą laikotarpį, jei tik grūdai atitinka kokybės reikalavimus. Intervencinis pirkimas vykdomas nustačius supirkimo laikotarpį, minimalų kiekį ir kitas sąlygas.

Intervencinio grūdų pirkimo pradžia lapkričio 1 d., pabaiga – gegužės 31 d. Lietuvoje intervencinis pirkimas taikomas kviečiams ir miežiams, o kitose šalyse ir kukurūzams, sorgui, kietiesiems kviečiams. Intervencijai siūlomi grūdai turi būti užauginti ES šalyse, geros prekinės kokybės ir atitikti minimalius kokybės reikalavimus. Minimalus intervencijai parduodamų grūdų kiekis – 80 tonų. Norėdamas parduoti grūdus intervencijai, grūdų siūlytojas pildo paraišką. Suderinus su grūdų pardavėju ir su intervenciniu sandėliu yra sudaromas grūdų pristatymo grafikas. Grūdus pristatiusi sandėlį, Valstybinė sėklų ir grūdų tarnyba paima ėminius ir per 20 dienų nustato jų kokybę. Pardavėjui mokama intervencinė kaina to mėnesio, kurį pradėtas grūdų pristatymas pagal Rinkos reguliavimo agentūros nustatytą grafiką. Supirkimo kaina priklauso nuo pasiūlytų grūdų kokybės. Bazinė superkamų grūdų kaina yra 349,80 Lt/t. Kiekvieną mėnesį, pradedant lapkričio mėnesiu, ji didėja 1,59 Lt/t. Supirkimo kaina didėja iki gegužės mėnesio. Gegužės ir birželio mėnesiais supirkimo kaina yra vienoda – 360,92 Lt/t. Visa grūdų siunta turi būti pristatyta ne vėliau kaip iki ketvirtą mėnesio,

einančio po to, kurį buvo gauta paraiška, pabaigos, bet ne vėliau kaip iki liepos 31 d. Jei pasiūlyti grūdai neatitinka intervencijos minimalių kokybės reikalavimų, jie gražinami siūlytojo sąskaita, ir siūlytojas privalo padengti visas su tuo susijusias išlaidas.

Įstojus į Europos Sąjungą, 2004–2005 m. Lietuvoje nupirkta 237 tūkst. t, 2005–2006 m. – 70 tūkst. t grūdų, o 2006–2007 m. intervencijai grūdų pasiūlyta nebuvo. Pastaraisiais nederlingais metais grūdai ES rinkoje buvo parduodami žymiai aukštesnėmis kainomis nei intervencinės. Jei Europos Sąjungoje 2004–2005 m. intervencijai buvo parduota 11,1 mln. t, 2005–2006 m. – 8,2 mln. t grūdų, tai 2006–2007 m. – tik 3 tūkst. t grūdų, iš kurių 1,5 tūkst. t miežių pasiūlė čekai ir 1,5 tūkst. t kukurūzų vengrai. Rinkose esant aukštesnėms kainoms nei intervencinės, taip pat greitesniam atsiskaitymui, toliau išlieka intervencinių pirkimų mažėjimo tendencija.

Kadangi jautiena, kiauliena, aviena ir taip yra paklausios rinkoje, tai intervencijai, be grūdų, dar yra parduodamas sviestas, cukrus ir lieso pieno milteliai. Tačiau ir šių produktų pasiūla paskutiniiais metais mažėja, nes rinkoje yra siūlomos aukštesnės nei intervencinės kainos.

Parama labiausiai nepasiturintiems asmenims

Europos Sąjungos intervenciniuose sandėliuose esantys produktai yra ne tik parduodami, bet ir panaudojami labiausiai nepasiturinčių asmenų Bendrijoje rėmimo programai. Lietuva šioje programoje dalyvauja nuo praėjusių metų. 2006 metų programos vykdymui Europos Komisija Lietuvai skyrė 16 tūkst. t kviečių ir 5 tūkst. t ryžių, kurių bendra vertė – 8,6 mln. Lt. Iš šių produktų buvo pagaminti 5,2 tūkst. t miltų, 1,5 tūkst. t makaronų ir 2,3 tūkst. t ryžių kruopų. Šie produktai per metus buvo paskirstyti beveik 240 tūkst. Lietuvos gyventojų.

2007 metų programai vykdyti Europos Komisija Lietuvai skyrė 10 tūkst. t kviečių, 2 tūkst. t miežių, 5 tūkst. t kviečių mainais į ryžių produktus ir 2,76 tūkst. t cukraus. Skirtų produktų bendra vertė – 11,3 mln. Lt. Iš šių produktų pagaminta 605 t miltų, 320 t miltų mišinių blynams, 210 t miltų mišinių keksams, 550 t makaronų, 92 t sausų pusryčių, 239,5 t perlinių kruopų košės su kiauliena, 475 t ryžių kruopų košės su vištiena, 312,6 t ryžių kruopų ir 1656 t fasuoto cukraus. Visi šie produktai bus padalinti beveik 340 tūkst. nepasiturinčių gyventojų.

Ne mažiau svarbios yra ir kitos Rinkos reguliavimo agentūros administruojamos priemonės – programa „Pienas vaikams“, parama už sviesto pardavimą sumažinta kaina pelno nesiekiančioms organizacijoms, sviesto panaudojimą ledų, konditerijos gaminių ir kitų maisto produktų gamyboje, kazeino ir kazeinatų gamybą iš nugriebto pieno, parama Europos Sąjungos žemės ūkio produktų suvartojimo skatinimui trečiosiose šalyse, parama sūrių privačiam saugojimui ar krakmolo panaudojimui tam tikrų produktų gamyboje.